

Les Tres Xemeneies i edifici de turbines de la Central Tèrmica del Besòs.

Sant Adrià de Besòs

Ubicació

Comarca: Barcelonès
Lloc/Adreça: Sant Joan Baptista - Avinguda Eduard Maristany, s/n
Alçada: 3,8

Coordenades:

Latitud: 41.42694
Longitud: 2.23501
UTM Est (X): 436080
UTM Nord (Y): 4586436

Classificació

Número de fitxa: 08194 - 31
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle: XX
Any: 1971
Autoria de l'element: Jose Ignacio Cosculluela Montaner?
Estat de conservació: Regular
Protecció: Legal
Observacions protecció: BCIL (4113-I 2016)
Número inventari: Si (IPA i IPIC)
Generalitat i altres inventaris:
Accés: Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat: Privada
Titular: 6164301DF3866C0001MR

Autoria de la fitxa

Equip de treball de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs "Isabel Rojas Castroverde" (ASAB)

Data de registre de la fitxa:

dt., 22/09/2020 - 02:00

Data de la darrera revisió: dc., 12/05/2021 - 01:00

Descripció

Conjunt dels tres edificis de calderes i xemeneies i de l'edifici de turbines de la Central Tèrmica de Sant Adrià de Besòs, més conegut com Les Tres Xemeneies de la Central Tèrmica del Besòs. El conjunt arquitectònic està compost per dues unitats constructives: els edificis de les Tres Xemeneies i la Sala de Turbines, annex a l'anterior. El conjunt té una superfície de 1'36ha (13.680m²). L'edifici estricte de la Sala de Turbines ocupa 5.715 m² i la resta de la superfície (7.965m²) està determinada per les tres torres de calderes i xemeneies (cadascuna amida estrictament 1.018,97 m²) i els espais construïts i de contacte amb la Sala de Turbines i els espais de circulació al voltant de les calderes. L'edifici estricte de les Tres Xemeneies està definit funcionalment per tres grups o conjunts que tenen la mateixa estructura i funcionament: es tracta de tres torres compostes per les bases on es situaven les tres calderes, amb les respectives xemeneies al damunt, alineades i iguals, tot i que la seva construcció correspon a tres fases diferents. A l'interior de l'espai de cada base s'ubicaven les tres calderes metàl·liques que produïen vapor, avui desaparegudes, que estaven suspeses des de la biga metàl·lica bastida a la part alta, que encara es conserva. Cadascuna de les tres bases presenta una morfologia composta constituïda per dos porcions de cilindre laterals i un prisma rectangular central, rematat per un cub amb una gran obertura central, que sobresurt del pla de façana. A la part baixa hi havia la cambra de combustió o fogar. En el cub central, entre la caldera i les xemeneies, hi havia els respectius pre escalfadors. Tot el conjunt està bastit amb formigó armat vist sobre pilones de formigó construïdes mitjançant encofrat lliscant fins una fondària de 40 metres. L'espai de calderes amida 90 metres d'alçada. Sobre cada base es drecen les tres xemeneies, pròpiament dites, de 90 metres d'alçada, fins arribar als 180 metres. La boca de cada xemeneia és metàl·lica (acer) i fa 20 metres d'alçada. En total, el conjunt fa 200 metres d'alçada. Aquesta espectacular alçada permet la visibilitat de la central des de gran distància, fins a formar part del panorama urbà de Sant Adrià de Besòs, Badalona i Barcelona. Al tractar-se de les torres més altes de la façana metropolitana de Barcelona, aquestes són visibles tant des del front marítim com des de punts elevats com les serres de Collserola i de Marina. Tot i que les torres són pràcticament iguals, cal dir que la tercera torre, és a dir, la que està més a prop del riu, està una mica més separada que les altres dues. S'ha publicat que es podria explicar degut a la major llosa de fonamentació que podria necessitar, ja que la resistència del sòl més a prop del riu és menor, però més aviat podria ser degut a l'existència de la porta del moll de càrrega de la Sala de Turbines, que si s'hagués respectat la simetria, hauria esta en part cegada per la tercera torre. La sala de turbines adjacent a les Tres Xemeneies és un paral·lelepípede que fa 170 metres de llarg, 30 d'ample i 30 d'alçada amb una façana i una teulada totalment planes. Té 3 plantes més la planta -1. Entre la primera i la tercera planta, i de forma transversal, existeix un moll de càrrega. Aquest edifici allotjava els tres grups de turbina-alternador per a la producció d'energia elèctrica i els condensadors de vapor, corresponents a cada un dels tres grups termoelectrics. Igualment, cada grup comptava amb el seu propi sistema de refrigeració, compost per tubs que connectaven cadascun amb l'aigua de mar. Tota la maquinària va ser retirada, excepte el pont grua que es troba sospès al sostre de la planta noble, que ja no és operatiu. Encara es conserva el centre del control del grup 3, que s'ubica en un edifici adossat a la sala de turbines i que es manté dempeus, situat entre la torre 3 i la mateixa sala de turbines (la sala de control dels grups 1 i 2 fou enderrocada)

Observacions:

El conjunt s'ubica a l'esquerra del riu Besòs, tocant el mar i la partió amb Badalona (de fet, un 7,6% de la Sala de turbines està en terme de Badalona). Està protegit des de 2016 com Bé Cultural d'Interès

Local (BCIL) però la història de la seva catalogació ha estat llarga. L'any 2001 el col·lectiu "Dones del futur" va recollir més de 300 signatures i va fer una petició a l'Ajuntament per tal que les Tres Xemeneies fossin declarades Signe d'Identitat de Sant Adrià. El 2002, onze immobles del municipi es van proposar com a BCIL. Un d'ells era Les Tres Xemeneies. L'ajuntament va iniciar dos expedients, el 2002 i el 2003, per a declarar BCIL les Tres Xemeneies, quan encara la central estava en funcionament, però davant les al·legacions de la propietat (ENDESA), que sostenia que l'immoble no tenia cap tipus d'interès històric ni arquitectònic i que encara estava en ús, les declaracions no van reeixir. A favor de la protecció, es comptava amb un informe del 2003 del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (mNACTEC), que constata que Les Tres Xemeneies "són l'element més representatiu del patrimoni energètic d'aquesta època junt amb la central nuclear de Vandellós, i un símbol de referència del litoral del Barcelonès". L'any 2006, l'alcalde es compromet a fer una consulta ciutadana per decidir el futur de Les Tres Xemeneies. El 2007 es crea la Plataforma per a la Conservació de les Tres Xemeneies de Sant Adrià, una associació ciutadana creada per aconseguir la seva preservació. El 2008 l'Ajuntament va organitzar la consulta, amb un resultat clarament favorable a la conservació de les Tres Xemeneies, considerades per molts veïns una icona representativa del paisatge urbà de Sant Adrià. Més tard, coincidint amb el centenari de la primera Central, és duu a terme una exposició anomenada "1913-2013: 100 anys de producció elèctrica a Sant Adrià de Besòs" i es publica un llibre: "Central tèrmica, 100 anys il·luminant Catalunya". Després d'uns anys de debats, polèmica, pressió ciutadana, accions reivindicatives, jornades, estudis, exposicions i altres activitats entorn del futur de les Tres Xemeneies, el 28 de setembre de 2015 té lloc el Ple de l'ajuntament, en que s'acorda iniciar el procediment de declaració com a BCIL de Les Tres Xemeneies. L'acord, aprovat per unanimitat de tots els grups polítics, comporta la suspensió, per un any, de la tramitació de llicències d'enderrocament de les Tres Xemeneies i de la Sala de Turbines. El text també resol sol·licitar un informe preceptiu d'un tècnic en patrimoni cultural a l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. El febrer de 2016, la OPC de la Diputació lliura l'informe. Aquest justifica els valors de protecció del bé, i no només els culturals, històrics i arquitectònics, sinó també els valors de caràcter industrial, científic i tècnic, així com els de caràcter simbòlic, identitari i paisatgístic, sense entrar en altres consideracions, com els usos futurs de l'immoble. Aquests valors el fan mereixedor de la seva protecció i preservació com a patrimoni cultural de Sant Adrià de Besòs i de tota l'Àrea Metropolitana, atès que ja és una icona emblemàtica, inconfusible i representativa del paisatge del litoral barceloní. El 26 de setembre de 2016 el Ple municipal aprova la catalogació. La propietat, Endesa Generación SA, va presentar al·legacions durant el procediment, recursos contra la suspensió de llicències, recursos de reposició contra la declaració de BCIL, i finalment, un contenciós administratiu contra la declaració de BCIL. El 2019 una sentència del TSJC va desestimar la demanda d'Endesa i va avalar la decisió municipal. El mNACTEC, ha inclòs Les Tres Xemeneies al "Mapa del Patrimoni Industrial de Catalunya 150 elements imprescindibles", creat el 2015. Actualment, les tres xemeneies mantenen les balises lluminoses obligatòries segons les normes de trànsit aeri. El debat sobre el futurs usos del conjunt continua viu i encara no s'ha resolt.

Història

La Central Tèrmica del Besòs, coneguda com la central tèrmica de la FECSA o de les Tres Xemeneies (i popularment com les Tres Xemeneies de la FECSA o les "Tres Maries"), i denominada oficialment Central Tèrmica Sant Adrià I, II i III, era una instal·lació termoelèctrica de producció d'electricitat, de cicle convencional i alimentat per fueloil, situada junt a la riba esquerra de la desembocadura del riu Besòs, a cavall dels termes municipals de Sant Adrià de Besòs i Badalona. La Central estava configurada per tres grups de 350 megawatts de potència cadascun. Propietat de la empresa FECSA-ENDESA, fou construïda entre 1971 i 1976, i va funcionar entre 1975 i 2011. Les torres 1 i 2 i la sala de turbines es van construir a

l'hora (entre 1971 i 1974). La torre 1 (la del mig) va entrar en servei el 1973 i la torre 2 (la que dona a Badalona), el 1974. El 1975 la central s'amplia i es construeix la torre 3, la més propera a Barcelona, que es posa en marxa el 1976. Durant els anys 80 i 90, els grups 3 i 1 van ser adaptats per cremar també gas natural. La central produïa energia elèctrica a partir del fueloil, que en aquell moment era la matèria primera que contaminava menys. De fet, tant l'ús de fueloil, com l'alçada de les xemeneies, responen a la necessitat de complir amb la normativa mediambiental de l'època. Tot i així, aquestes mesures no van ser suficients, ja que la central produïa el que popularment s'ha conegut com a "pluja negra", una estesa de pols de partícules fèrries procedents del fuel que afectava els municipis adrianenc i badaloní. La protesta ciutadana davant d'aquest fet fou el desencadenant de la decisió de la Generalitat el 2002 de decretar el seu tancament gradual. La Central va cessar la seva activitat el 2008 (grup 2) i definitivament a finals de 2011 (grups 1 i 3). Des de 2012 (i fins el 2017) han tingut lloc els treballs de desmantellament i enderroc de les estructures de la central, a excepció dels edificis descrits i actualment conservats i catalogats. La construcció i el funcionament de la central va tenir importants repercussions: llocs de treball, lluites obreres i veïnals, fums, toxicitat, que perduren en la memòria de gran part de la població. El 1973, en plena construcció de la central, es va declarar una vaga per reivindicar un nou conveni. Es van produir enfrontaments i la policia va matar, d'un tret, el treballador Manuel Fernández Márquez, i en va ferir un altre. Aquests fets van originar importants mobilitzacions obreres de protesta a Barcelona i a tota Espanya. Els orígens de la central de les Tres Xemeneies es remunten a 1912. En el mateix solar on avui troba, la companyia Energia Eléctrica de Cataluña va construir (1912-1913) una central tèrmica convencional alimentada per carbó, que va funcionar fins que fou enderrocada el 1954. Una segona central tèrmica va ser construïda a Sant Adrià el 1917, al barri de la Catalana, a l'altre riba del riu, per part de la Compañia de Fluido Eléctrico. Funcionà fins el 1966. D'altra banda, el conjunt de Les Tres Xemeneies es situa junt al solar de les desaparegudes dues centrals tèrmiques de cicle convencional de Badalona, alimentades per fuel i construïdes per FECSA: Badalona I (que va funcionar entre 1959 i 1990) i Badalona II (entre 1967 i 2003). El seu enderroc va cloure el 2013. Anteriorment, ENDESA havia construït a finals dels 60, a la desembocadura del Besòs però a l'altra riba del riu, dues centrals més de cicle convencional: Besòs 1 i Besòs 2 (1972-2005). Foren enderrocades el 2007. Les funcions de la central de les Tres Xemeneies van ser heretades per les noves tèrmiques construïdes en terme de Sant Adrià: Besòs 3-4 (a partir de 2002) i Besòs 5 (de cicle combinat, en funcionament a partir de 2011, i construïda on havien estat les centrals Besòs 1 i 2). Segons consta en el projecte d'obra custodiat a l'Arxiu Municipal, el director de l'obra va ser l'enginyer José Ignacio Cosculluela Montaner, però no està clara l'autoria real.

Bibliografia

BELLOSTES, J. i ARNAU, N. (2002): Catàleg de béns culturals d'interès local del municipi de Sant Adrià de Besòs. MENÉNDEZ, F. Xavier. (2016): Informe tècnic: Expedient de declaració de Les Tres Xemeneies de la Central Tèrmica del Besòs (Sant Adrià de Besòs, Barcelonès) Com a Bé Cultural d'Interès Local. Webgrafia: <https://sites.google.com/site/3xemeneies/> <http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=193>

